I

На трупи давніх позираю літ,
на цвинтар, в зілля молодого шатах...
В дорозі вітер спутує мій слід
і ніч кружляє, вітром внебовзята.
Як душно пахнуть полини і м'ята
і як захлистує горлянку нечуйвітром...
Уста платком потоку витру,
заткну в могили свічі димляних беріз...
Хай плачуть над кривавим урожаєм.
Час вітрові, в історію щоб вріс,
і день новий мене вже викликає:
Забути все, що серце горем тисло,
знов піснею Дніпро з'єднати й Вислу,
в майбутнє юний випрямити шлях;
втиснути в землю переможні стопи
під Клушином і Конотопом
і стяги піднести...
Хай мають на вітрах!

П

В поемі чорній закипіла кров,
північний сніг замів дороги сумом.
Під шепіт материних молитов
ми згадували Берестечко й Умань...
Одна рука козацтво руйнувала,
а друга ніж свячений в руки пхала,
щоб тістом у ночвах ріс злоб ворожих трут.
І Лукасінському, заслуханому в тишу,
зойк відгукався...
Це, вслід за Кальнишом,
йшла хуґа соловецька з брязком пут.
У Каневі курган зріс височенний,
та не доглянутий з варшавських вікон.
На захід з диким свистом, з криком
йшли сотні косоокі... Та коваль огненний

не викував шабель з лискучих лемешів.
Самі понабивали ми цвяхів
собі в труну. Нап'яті нами струни
із скреготом зірвались. Кінь заржав з могили,
останні вершники в диму перекотились
і в пізнє небо вдарили перуни.
На бойовищах змовкли словом смілі
трибуни, і несе полову слів пусту.
Вози до цукроварень гуркотіли
і звожено пшеницю золоту
в одеський порт.
Жидівське невеличке
містечко, й сум, мов доля та пошлюбна.
Рекрути п'ють... Двокінна бричка
парадно котиться до Балти і до Дубна.
І хто на ярмарках, від галасу гучних,
міг догадатися, що огняна стихія
уже зближається, що їдко сірки дих
спаде на землю? Що, подібні зміям,
дороги вигнуться, простовані вночі
пророками в пустинному вигнанні?
Як кінь зірвавсь на диби, скачучи,
і в бурі степ сховався у тумані,
ще в клуні вершник спав, — не встиг протерти очі,
а вже московський сніг на нього знову суне...
І знов сліпий поет сів серед ночі
елеґій жалісних перебирати струни.
III
Так онучі з китайки й рамена вам висхли
і так воля козацька і Річпосполита...
Вістрям шаблі розгортуй рукопис запліслий,
хрест на чолі клади і листки перечитуй!
Чорна кров розливалась по ріках і стругах,
з жорен труть борошна осипалась для тризни,
голосило у млі Берестечко, як пугач,

як жалобний подзвін по вітчизні.
Закрутив же нас хмелем Чигрин і Суботів,
блиск червоного півня і ніж з-за халяви.
— На погибель, ляхи! — Поки з нашого поту
не зростуть над Невою мости величаві.
І загребана в землю жаль-туга гризе нас,
що сусідські долоні не стрілись ні разу...
Піде Січ Запорозька московські знамена
застромляти в ґраніти Кавказу.
Не утратить потуги відвічна отрута.
Прокотились вітри і пожежа зотліла.
В лунах, дзвонах і звуках дубова Словута
гірко плаче, що долю згубила.
Не відлунить земля емігрантським піддашшям
— хлібоїди тугі, не архангели пишні —
і на спізнене гасло: — За вашу і нашу! —
відгукнеться лиш панщинна пісня.
Так радій, українче, що мстився ти хвацько!
Гордовитість свою тою честю лоскоч ти,
що по бруку варшавському мчать коні козацькі
у намісника царського почті.
Бо відновлять свій мир, — вік мітичного щастя, —
мазур, зроду сліпий, і син степу похмурий,
як до братніх могил будуть покотом кластись
на задимлених сопках Манджурії.
А як знов загримить, стануть дибом кургани,
і як трісне труна у могилі Тараса,
буде лиш ватажок на тачанці, на п'яній,
тільки ротмістр в уланських лямпасах.
IV
То не жасмини, тільки порох
споїв завчасний того року травень.
Це Україна йшла на змаг кривавий,
окови рвала втрете.
Там, де з тором

блакитний Бог зв'язав себе вузлом,
де давні бойовища скуті сном,
це там було.
Ніч — зір огненний вибух,
а день у надмірі бризантних зір.
Це був рік двадцятий. Це Вінниця, до глибу
у землю вкопана, в чорноземний простір.
Чи турок у Горині поїть коней?
Чи б'ються вже над яром Ганчарихи?
В подільський чорний ґрунт гармат загрузли шприхи,
неслась гартована металом пісня.
Вітри пригнали
заграви червоні,
за сотнею
йшла сіра сотня тісно.
Читай на зорях ночі, так як з мап.
Моргає семафор зіницею у морок.
А вранці потяг, сопучи, нескоро,
на станцію заїде. Жде в шпалірі штаб
петлюрівський, що буде, як литвин,
зійшовши, гляне в українські очі?..
Чи, може, на котурни ставши, він
трагедію на сцені грати схоче?
А він, що крок, печать рвав за печаттю,
якби з одвічних присудів і актів.
Здавалося, що, наче у закляттю,
змінюються людської долі факти.
Здавалося: рве вітер крила диму,
в легені здушені вливає струм життя
і розганяє хмар отару хмуру...
Золотить усміх сонця
польського Вождя
і Симона Петлюру.
І зблизились, з'єднали їх обійми,
і привітались навхрест поцілунком.

Тепер, вітчизно, долю без рятунку
ти зором зустрічатимеш спокійним!
Над Києвом і Уманню світає
і разом танець бою викликає,
розпалася уже труна нещасна
і юний хміль кипить в дубових кадях...
І западається під землю Переяслав
і ген, під небо,
підлітає Гадяч.

V

Ой, ти весно, ти довірна, ще тобі програти
зроджений в курганах сон твій — безум!
Став телеграф із Москви брязчати,
скачуть іскри,
наче з кременя під лезом.
На Вкраїні — там пшениці тонни,
на Вкраїні — повно м'яса й сала.
Увігнав коня свого Будьонний
аж вода в Дніпрі заколисалась.
Гей, ти яблучко, котися,
доганяй тачанку,
ще ми шаблею махнемо
панам під горлянку!
Світить місяць ясний,
світить манівцями...
будем шкіру петлюрівцям
дерти поясами...
І що ж ти, буржую,
заспівав тоненько?
Привітаєм папахою
варшавську панєнку...

VI

Так то знов навалила московська затрата,
ніч з курганів завила грозово...
Як давно, на вітрах Україна розп'ята

і земля почвертована знову.
Кінь татарський заржав коло темного броду,
половецькі майнули десь тіні...
Посполитої хтіли з трьох братніх народів,
а кульгають на милицях нині.
І, як перше, усі повторяються справи
і прокляття батьків нависає над дітьми.
Все: як Польща впаде й Україну причавить,
Україна їй ноги підітне.
Як Варшава літаврами славить Те Деум,
скроні знову вінчаючи лавром,
дзвони з Лаври — в метелицю з гуком і ревом,
в степ, де зранені гонять кентаври.
Дзвони ті, поки воля оперить онуків
і засклепляться близни криваві,
вдарять чорний алярм, і устануть ті звуки
кликом помсти в пожарах Варшави.
VII
Того поїзду вже немає,
що на станції в Вінниці станув.
По-котячому лиш моргає
семафор десь за поворотом.
Над садами, над містом квітучим,
над залізом зораним ланом,
загородженим дротом колючим,
тьма високим росте ешафотом.
Ніч птахів по ярах заховала,
дригіт рейок, вагонів стук...
По коліна загрузли в землю
срібнолисті тополі на вартах...
Сиві брови хмурного Маршала
в грізний вузол стягнулись даремно
і кривавлять паризький брук
хижі стріли — сім куль Шварцбарда.
Земле, земле, ти знаєш тепер,

знаєш все, хоч приймаєш мовчки!
Важиш болю тягар безмірний
і могили лічиш без краю...
Над голів'ям удових верб
виє вихор голосом вовчим,
срібний місяць, товариш вірний,
кров з обличчя твого стирає.
Вирушали в той морок, гурток
за гуртком — по двадцять, по тридцять.
Німоусті і глухоокі.
Стукотясь серця у тривозі,
у болоті чалапає крок,
крик і рух притаїла мить ця...
Так лягали в землі глибокій
і вкривав їх рідний чорнозем.
На тих самих подільських шляхах,
де Отаман вітав Маршала,
де з очима зустрілись очі
і зв'язались долоні в союзі,
покотом смерть поклала
українців при поляках
і тим самим їм саваном ночі
повівало на вихрі й стужі.
З задубілих зірвусь колін
серед бурі, що рве волосся,
кров піднявши в руках тремтливих,
понад мороку вихилюсь хвилі...
Йде узгір'ям Поділля тінь,
грозить пальцем і глухо голосить:
На землі цій без згоди жили ви,
так годіться ж
у спільній могилі!
VIII
І над полем, засіяним костями воїнів,
над пожарів димом похмурим

все дзвенять,
мовби шарпав хто рану незгоєну,
розплакані струни бандури.
Розкажи мені, зоране поле,
чом так гірко в сльозах ти горюєш?
— Ой, не стало дощу, й не поможе вже потім,
а, як сходять додому плуги по роботі,
орачеве серце сумує.
Відповіджте, скажіть мені, хмари,
чом ви тінню вкриваєте збіжжя?
— Ми ридаєм, не знаємо нашої долі,
між які блискавиці й громи на роздоллі
вихор знову нас вижене хижий.
Ти признайся, спустіле стернище,
що з тобою робити нам нині?
— Чи ж то ялових жнив ще ніколи ви
не стрічали — лиш мертвим під голови
підстеляти в жалобній скрині?
IX
Ти вся — провінція. І претор над тобою
топір і різки ліктора підносить.
Вже коні, що дудніли понад Россю,
попутала тверда рука. Юрбою
до сідел їх біжить наїзників дружина.
Незгода батьківська карає сина
ярмом неволі...
З-над ланів пшеничних
той самий вихор бунту віє жахом
і срібна курява там стелиться одвічна
слізьми побитих на Чумацькім шляху.
Не вміла ти осиковим колом
пробити упиря, що досі над полями
гарцює буйними. Люд із сумним чолом
зникає в темряві...
Що сталося з ключами

від Київських воріт? Москва перекувала
співучу мідь твоїх соборів на гармати,
твоя хвала орді підніжжям стала,
твоя краса — у ката на затраті.
А як хуртеча знову зарокоче
і піде тюрмища старі валити,
вже бачу:
жмуриш ти завзяті очі
і кличеш в порохні зав'ялі літа;
устанеш і, на лоб насунувши папаху,
в пожеж і вихорів метнешся хвищу,
щоб знов на вістря йти з проклятим ляхом:
— Хто висипле кому могилу вищу!..
І знов, кривава земле, у полоні
азійське стремено тебе товктиме в скроні.

X

Гарчить у теміні сліпа вовчиця. Місяць
димить зловісно. Як епохи, гори
встають і кришаться. Камінням висить
ця ніч! Розм'якли напнуті тятиви,
слізьми зросили вії косоокі зорі
і з сіножаті ржуть лошата полохливі.
Та блискавки, глухі і занімілі,
прихильні ще шаленим ворожбитам
і треба воду ще носити ситом,
богів розігнаних взивати словом темним
і пальцям доручати омертвілим
жар іскор з глини вирвати, як з кремня.

XI

Такий неволі день звичайний:
З льокомотив б'є іскор золоть,
гуркочуть трактори й комбайни,
в підземних кузнях гупа молот,
по штангах синій огник лізе;
вугілля, мідь, манґан, залізо,

твоє нутро скрутилось, в'ється
в печах смолистих...
Це Донбас
криваво полум'янить ночі,
це Дніпр за греблями рокоче
і білу піну Ненаситця
жене в дротів гарячих пута...
Це — поки прийде юний час
і довга сповниться покута.
Твоєю кров'ю й щедрим потом
зросли ці димарі й копальні;
і дні твої коловоротом
в турбін шаленій заверюсі,
щодня розп'ята в галь задусі,
у скорчі синіх уст печальних,
мовчиш...
На ґвалт, в Сибір-неволю,
опухла з голоду, ти гнана...
Та вже скував у муці й ранах
народ свою незмінну долю.
В одну велику врісши близну
і гартом поневірки ствердши,
з провінції ти змінишся в вітчизну,
відвалиш геть верству німої глини...
Мільйоном вольт ударить серце
воскреснутої України!

XII

Я довго марив:
— Як народи наші
доб'ються спільно до свободи брам
і Ноїв ковчег вирине в окрасі
оливного куща з потопу злого,
тоді час прийде шляхті й коліям
вінчати миром братню перемогу.
Не треба меж. Єднати, не ділити!

Не винуватити, а вибачати.
Не рвати на шматки старої свити,
яку одна зшивала нам неволя...
Однакого скитання жереб клятий
і ряд могил серед чужого поля.
І бачив я, як Шлезьк крізь димну даль
простяг долоні ген, до шахт Донбасу.
І вже не тільки сіль, і віск, і сталь,
не лиш важку пшеницю, гречку й жито
везуть у шпихлірі нового часу,
щоб спільну справу голосити світу.
А постає залізна міць держави,
що силу силі протиставить.
Щоб знав москаль і німець знав віднині,
що не збирати їм уже данини
з тих піль.
Що вже не рухавка варшавська,
не партизан з боліт Волині,
не гурт дітей, що в бій пірвався
і серед куль в розпуці гине.
Що поєдналося вугілля шлезьке чорне
із гартом українського металу,
що в міці рук — і зброї стиск незборний,
і що не в розсипку, а дружнім валом.
Що, як на скарб життя й свободи
накинеться знов зграя крамарів,
Європі горло загородить
народу збуреного гнів.
Знов бачив я:
— Встає країна з криги,
з Дністром зв'язалась Вісла дружнім стиском.
Переладовують в одеському порті
прибулі з Ґданську баржі і комиги.
Балтійське й Чорне море — якже близько!
І в лісі щогол дві бандери горді.

Таке встає майбуття недалеке:
— Знов шлях новий з Варяг у Греки,
народами пробитий молодими.
І Царгород з'єднався з давнім Римом!
Вже мряку зловорожу, темну
ковтає Азії пустеля...
Святий огонь несуть на землю
розкуті руки Прометея.
XIII
Це віщування жде міцних рамен
і думки смілої. Хай морок нам золотить!
Пробігти чвалом над віками, ген,
і вийти молодій історії напроти.
Дороги віднайти — простий, широкий слід,
щоб легко йшли по них союзні стопи,
і з Заходом мостом з'єднати Схід,
нехай новий на нім зросте Акрополь.
Крик світом потрясе, як зграї грайворон
на стерві татарви присядуть по-старому.
У Вінниці знов буде стиск долонь
і їх
не розірвати вже нікому!

Мадрід
Січень — травень 1958

Переклав Святослав Гординський